

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

Яцишин Олег Михайлович

УДК 378. 147

**Формування мотивації вивчення іноземної мови
студентами економічних спеціальностей**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Сметанський Микола Іванович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
кафедра педагогіки, завідувач.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Гончаренко Семен Устимович,
Інститут педагогіки і психології професійної освіти
АПН України, головний науковий співробітник відділу
дидактики професійної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зарубінська Ірина Борисівна,
Київський національний економічний університет,
доцент кафедри іноземних мов.

Провідна установа: Житомирський державний університет імені Івана
Франка, педагогічний факультет, кафедра педагогіки,
Міністерство освіти і науки України,
м. Житомир.

Захист відбудеться 19 жовтня 2004 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32.

Автореферат розісланий _____ 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні геополітичні, геоекономічні і геокультурні реалії загострили потребу в особистості, здатній будувати діалог з представниками різних лінгвоспівтовариств. Інструментом ефективної крос-культурної взаємодії людей, зокрема у професійній галузі, є володіння мовами міжнародного спілкування. У зв'язку з цим одним із завдань, яке суспільство й держава ставить перед вищою школою (Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”), є поліпшення іншомовної професійної підготовки спеціалістів.

Від того, як володіють іноземною мовою фахівці економічної галузі, значною мірою залежать успішність інтеграції національної економіки до світової системи господарювання, підвищення конкурентоздатності вітчизняних підприємств і спеціалістів на міжнародних ринках. Специфіка ж іноземної мови як навчального предмета, “якого не можна навчити, а слід вивчити самому” (М.Уест), та особливості її викладання на економічних факультетах (скорочений термін навчання, низький рівень базових знань студентів, значний обсяг і складність навчального матеріалу) є тими об'єктивними факторами, що зумовлюють пріоритетність завдання мотиваційного забезпечення навчального процесу.

Як провідний чинник регуляції активності індивіда, його поведінки та діяльності, мотивація є проміжною змінною, що визначає якість теоретичної і практичної підготовки випускників закладів освіти. Усвідомлення вирішального впливу мотивації на успішність навчально-пізнавальної діяльності спричинило формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу і зумовило широту та інтенсивність дослідження даного феномена психолого-педагогічною наукою.

Початок науковому вивченню причин активності людини, детермінації її поведінки поклали ще великі мислителі давнини – Аристотель, Геракліт, Демокрит, Лукрецій, Платон, Сократ. Їхні ідеї знайшли свій подальший розвиток у працях вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували рушійні сили поведінки людини з позицій біхевіористських, когнітивних, біологізаторських та інших теорій мотивації (У.Мак-Даугал, З.Фрейд, Е.Торндайк, І.Павлов, Н.Ах, К.Левін, О.Леонтьєв та ін.).

Пріоритет у розробці теоретичного аспекту проблеми мотивації належить психологічній науці, важливим висновком якої є положення про те, що всі мотиви формуються в онтогенезі, в процесі соціалізації індивіда. Для нашого дослідження особливо цінними є ідеї представників гуманістичної лінії в психології, які стверджують, що рушійні сили розвитку особистості закладені в ній самій і досягти бажаних особистісних новоутворень, зокрема формування позитивної навчальної мотивації, можна лише на основі власної інтенції людини до змін.

Дане положення стало провідним для цілої низки педагогічних досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів (М.Алексєєва, Б.Ананьєв, Л.Божович, Б.Додонов,

С.Занюк, Й.Лінгарт, А.Маркова, М.Матюхіна, В.Мільман, Н.Морозова, С.Москвичов, М.Савчин, Л.Славіна, І.Смолин, Е.Стоунс та ін.).

Чимало праць присвячено мотивації вивчення іноземних мов (Н.Бондаренко, Е.Вертоградська, Р.Гарднер, С.Григорян, І.Зарубінська, І.Зимня, П.Козик, В.Кузовлев, У.Ламберт, О.Леонтєв, Н.Симонова, та ін.).

Аналіз дисертаційних досліджень, присвячених проблемі мотиваційного забезпечення іншомовної підготовки студентів (Н.Вінніченко, Р.Гладушина, І.Красноголова, Т.Левченко, Е.Непомняща, Т.Тихонова), і практики навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) дозволяє констатувати, що у розробці проблеми мотиваційного забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців є певні “вузькі місця”: 1) немає чіткого розмежування категорій “мотив”, “мотивація”, “мотиваційна сфера”; 2) в розробці педагогічних умов формування мотивації не повною мірою враховані структурні, функціональні та динамічні мотиваційні характеристики, зокрема інтегральна структура, ситуаційний характер та іманентна дієвість мотиву, внутрішньоособистісний характер мотиваційного процесу та можливість його зовнішньоорганізованої ініціації, зумовленість мотиваційного напруження особистості розгалуженістю та ієрархізованістю її мотиваційної сфери; 3) моністичний підхід до трактування мотиву ускладнює мотиваційну діагностику, адекватне визначення критеріїв та рівнів сформованості позитивних навчальних мотивів; 4) не визначені умови цілісного і системного мотиваційного забезпечення навчального процесу з урахуванням специфіки академічного курсу “Іноземна мова” на економічних факультетах та зони найближчого мотиваційного розвитку студентів; 5) проблема мотивації не розглядається в контексті безперервної освіти, у зв’язку з чим малодослідженим залишається співвідношення основних педагогічних умов формування мотиваційної основи навчання іноземної мови у ВНЗ та мотивації автолінгводидактичної діяльності студентів.

Ці обставини зумовили актуальність і вибір теми дисертаційного дослідження: “Формування мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей”.

Зв’язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації входить до плану наукового дослідження кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського “Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів“ (№ 0397U002868).

Об’єкт дослідження – мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування позитивних мотивів вивчення іноземної мови у студентів торговельно-економічних ВНЗ.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування позитивних мотивів вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей та розробці методичного забезпечення реалізації цих умов.

Гіпотеза дослідження: формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей буде ефективним, якщо:

- створити мотиваційно насичене середовище навчальної діяльності студентів;
- запровадити мотиваційний корективний курс на початковому етапі вивчення іноземної мови;
- посилити професійну спрямованість навчального процесу;
- застосовувати під час занять активні методи навчання.

Для досягнення мети і перевірки сформульованої гіпотези були поставлені й послідовно вирішені такі **завдання дослідження:**

1. На основі теоретичного аналізу з'ясувати сутність феномена мотивації, виявити його структурні, динамічні та функціональні характеристики.

2. Визначити критерії та рівні сформованості позитивних мотивів вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей.

3. Розробити методику мотиваційної діагностики, визначити засоби формалізації даних експериментального дослідження.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування у студентів торговельно-економічного ВНЗ позитивних мотивів вивчення іноземної мови.

5. Розробити методичні рекомендації щодо формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів торговельно-економічних ВНЗ.

Методологічну основу дослідження становлять наукова теорія пізнання і теорія системного аналізу; філософські положення, що розкривають багатоаспектну природу діяльності людини; взаємозалежність між розвитком особистості й організацією її навчально-пізнавальної діяльності; взаємозумовленість педагогічних явищ і процесів; концептуальні положення Національної доктрини розвитку освіти України у XXI ст.; основні положення про єдність свідомості і діяльності (Л.Виготський, С.Рубінштейн та ін.), концепція контекстного навчання (А.Вербицький), загальнодидактичні і методичні положення про викладання гуманітарних дисциплін, зокрема іноземних мов (А.Алексюк, С.Архангельський, Ю.Бабанський, М.Вайсбурд, І.Верещагіна, С.Гончаренко, І.Зимня, О.Леонт'єв, Р.Мін'яр-Белоручев, В.Разумовський, Г.Рогова, Ю.Пасов, О.Тарнопольський та ін.).

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використаний комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів:

- аналіз, порівняння та узагальнення даних наукових джерел із досліджуваної проблеми;
- спостереження, бесіди, анкетування, стандартизовані й валідизовані діагностичні методики, за допомогою яких виявлявся рівень розвитку позитивної мотивації вивчення іноземної мови у студентів;
- експеримент з метою перевірки педагогічних умов формування в студентів позитивних мотивів вивчення іноземної мови;

– статистичні методи для визначення достовірності результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалось у Київському національному торговельно-економічному університеті (далі – КНТЕУ), Вінницькому торговельно-економічному інституті КНТЕУ (далі – ВТЕІ КНТЕУ) в період з 1998 по 2003 рр. у три етапи. В експериментальній роботі взяли участь 89 студентів КНТЕУ, 336 студентів і 451 абітурієнт ВТЕІ КНТЕУ.

На *першому* етапі (1998-2000 рр.) проаналізовано стан проблеми на основі наукової педагогічної, психологічної, методичної літератури, вивчення досвіду практичної роботи. Визначено об'єкт, предмет, теоретико-методологічні передумови, принципи й методики дослідження, сформульовано його мету, робочу гіпотезу та завдання, обґрунтовано структуру мотивації та мотивів учіння, з'ясовано загальні мотиваційні тенденції в середовищі студентів економічних спеціальностей.

На *другому* етапі (2000-2002 рр.) теоретично виділено й обґрунтовано критерії та рівні сформованості позитивних мотивів вивчення іноземної мови у студентів, педагогічні умови формування мотивації, здійснено формуючий експеримент.

На *третьому* етапі (2002-2003 рр.) виконано комплексний аналіз та обробку матеріалів експериментального дослідження, сформульовано загальні висновки, розроблено практичні рекомендації.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– вперше обґрунтовано педагогічні умови формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей: створення мотиваційно насиченого навчального середовища, запровадження на початковому етапі мотиваційного корективного курсу, посилення професійної спрямованості навчального процесу, активне впровадження тренінгових методів навчання;

– визначено критерії та рівні сформованості позитивної мотивації навчання, на підставі яких створено типологію мотиваційних профілів студентів, що включає: тип емоційного опосередкування, тип вольового опосередкування, афективний тип, відповідально-вольовий тип, мотиваційний тип зовнішнього підкріплення, тип домінування негативної мотивації;

– встановлено оптимальну структуру системи мотивів вивчення іноземної мови у майбутніх фахівців сфери бізнесу, що включає: професійний, пізнавальний, комунікативний, соціальний мотиви і мотив досягнення;

– удосконалено методику мотиваційної діагностики: розроблено та апробовано комплекс взаємодоповнюючих процедур дослідження мотивації, інтегрованих до навчального матеріалу, і спрямованих на розвиток у студентів психологічних знань та мотивації самопізнання;

– дістало подальший розвиток уявлення про структуру мотивації та мотиву, про їхні динамічні та функціональні характеристики.

Практичне значення дослідження. Розроблені і втілені у практику роботи ВТЕІ КНТЕУ, Вінницького державного аграрного університету, Вінницького націо-

нального технічного університету корективний курс на початковому етапі навчання іноземної мови, а також методичні рекомендації щодо формування у студентів економічних спеціальностей мотивації вивчення іноземної мови, які можна використовувати в системі професійної підготовки майбутніх фахівців галузей народного господарства.

Особистий внесок автора полягає у встановленні критеріїв і рівнів сформованості позитивних навчальних мотивів, визначенні педагогічних умов формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей. У спільних публікаціях автора представлено його ідеї та результати експериментальної роботи. Так, у брошурі “You, Your Career, and the Work World: Методичні рекомендації з ділової англійської мови для студентів I-II курсів денного відділення спеціальності “Менеджмент організацій” автором розроблено систему вправ, які є складовою методичного забезпечення корективного курсу на початковому етапі навчання. В роботі “Effective Management”: Методичні рекомендації з англійської мови для студентів економічних спеціальностей” автору належить розробка завдань для реалізації мотиваційного потенціалу навчального матеріалу з іноземної мови.

Надійність і вірогідність отриманих даних забезпечувалась вибором методів, адекватних меті та завданням дослідження, репрезентативністю вибірки досліджуваних, послідовною реалізацією теоретичних положень у практичних завданнях, використанням взаємодоповнюючих методів дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу експериментальних показників, застосуванням сучасного апарату математичної статистики.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Вінницького національного технічного університету (довідка № 02/95 від 28.04.2004 р.), Вінницького державного аграрного університету (довідка № 01-481 від 22.04.2004 р.) під час практичних занять та науково-дослідної роботи студентів.

Апробація результатів дослідження. Запропоновані у дисертаційному дослідженні шляхи та методи формування позитивних мотивів вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей використовуються викладачами кафедри гуманітарних наук ВТЕІ КНТЕУ (довідка № 23/01-487 від 2.05.2004 р.).

Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на 4-й Національній науково-методичній конференції “TESOL Ukraine: XXI Century Perspectives” (Хмельницький, 1999), 5-й Національній науково-методичній конференції TESOL Ukraine “Language Teaching: Classroom, Lab and Beyond” (Львів, 2000), міжвузівській науково-практичній конференції “Сучасні концепції викладання іноземних мов у середній та вищій школі” (Вінниця, 2000), 6-й Національній науково-методичній конференції TESOL Ukraine “The Way Forward to English Language and ESP Teaching in the Third Millennium” (Київ, 2001), Міжнародній науково-практичній конференції “Ідеї В.І.Вернадського та взаємообумовленість

стратегічного партнерства вищого навчального закладу і школи в освітньому просторі регіону” (Кременчук, 2001), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Методика вивчення ділового мовлення в середній та вищій школі” (Умань, 2001), 7-й Національній науково-методичній конференції TESOL Ukraine “Exploring EFL Challenges with TESOL Community” (Чернігів, 2002), IX Всеукраїнській науково-практичній конференції “Менеджмент і маркетинг: досягнення і перспективи” (Київ, 2002), 2-й Міжнародній науково-практичній конференції “Ідеї В.І.Вернадського та взаємообумовленість стратегічного партнерства вищого навчального закладу і школи в освітньому просторі регіону” (Кременчук, 2002), науково-методичній конференції “Проблеми гуманізму і освіти” (Вінниця, 2002), Міжнародній науково-практичній конференції “Мова. Культура. Бізнес” (Київ, 2002), 6-й Південно-українській конференції TESOL Ukraine “TESOL 2002: New Call Perspectives” (Севастополь, 2002), 8-й Національній науково-методичній конференції TESOL Ukraine “TEFL Innovations and Challenges” (Вінниця, 2003), 3-й Всеукраїнській науково-практичній конференції “Ідеї В.І.Вернадського і сучасна гуманітарно-економічна освіта в контексті розвитку людства” (Кременчук, 2003), науково-методичній конференції “Сучасні технології в навчальному процесі” (Вінниця, 2003), Всеукраїнських науково-практичних конференціях “Актуальні проблеми виховання в сучасних соціокультурних умовах” (Київ, 2003) та “Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки педагогічних кадрів у вузі: стан, проблеми, перспективи” (Чернівці, 2003), I Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми перекладознавства та іноземної філології” (Луцьк, 2004), звітних наукових конференціях КНТЕУ (Київ, 1999, 2000), засіданнях кафедр соціально-економічних та гуманітарних наук ВТЕУ КНТЕУ.

Публікації. Основний зміст дисертації відображено у 22 публікаціях, з них 9 одноосібних вміщено у фахових виданнях, 11 – у збірниках матеріалів конференцій, 2 видано у співавторстві як методичні рекомендації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 313 найменувань (з них 23 іноземною мовою), і додатків. Повний обсяг дисертації 239 сторінок, основного тексту – 156 сторінок. Робота містить 4 таблиці і 11 рисунків загальним обсягом 9 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження; сформульовано його гіпотезу і методи; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи; наведено дані про її організацію, та апробацію результатів.

У *першому розділі* – “Теоретичні основи формування мотивів навчальної діяльності студентів” – проаналізовані праці з проблеми дослідження, розкриті основні

напрями та підходи до трактування джерел активності суб'єктів пізнання, підходи до мотиваційного забезпечення навчального процесу, обґрунтовані педагогічні умови формування у студентів мотивації вивчення іноземної мови.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави розглядати мотивацію як одне з ключових понять для пояснення рушійних сил і спрямованості діяльності та поведінки людини.

Існують розбіжності у поглядах на сутність і співвідношення таких мотиваційних категорій, як “мотив”, “мотивація”, “мотиваційна сфера”. Наслідком відсутності термінологічної чіткості, ототожнення мотиву з іншими психологічними феноменами є закриття низки педагогічних перспектив.

У своєму дослідженні ми ґрунтуємось на тому, що мотив навчальної діяльності – це інтегральне психологічне утворення, яке є причиною і поясненням активності студента в учінні. Продуктивним є трактування мотиву як ситуаційної дієвої спонукки учіння, що може характеризуватися різною мірою стійкості, сили, усвідомленості, мати позитивну чи негативну модальність. Диференціація мотивів на внутрішні або зовнішні можлива лише на підставі тотожності / розбіжності предмета потреби та діяльності, а не внутрішньої / зовнішньої локалізації причин діяльності. Розрізняють процесуальні та результативні навчальні мотиви.

Мотивація вивчення іноземної мови являє собою внутрішній складний процес формування мотиву. У цьому багатоетапному процесі задіяні мотиватори, представлені в мотиваційній сфері особистості, а також ситуаційні фактори.

Виявлено, що ефективність процесу оволодіння іноземною мовою залежить від специфіки змістово-динамічних характеристик навчальної мотивації студентів. Мотиваційне напруження суб'єкта є найбільшим за умови домінування стійких неконкуруючих процесуальних і результативних позитивних мотивів: професійного, пізнавального, комунікативного, соціального, досягнення.

Важливим для нашого дослідження є те, що на ініціацію та характер мотиваційного процесу індивіда можуть впливати зовнішні, педагогічні фактори, у зв'язку з чим розрізняють внутрішньоорганізовану та зовнішньоорганізовану мотивацію. Ми виходимо з того, що ефективний формуючий вплив на мотивацію не може забезпечуватися поодинокими психолого-педагогічними чинниками – потрібний комплекс виховних заходів, які актуалізують низку психологічних механізмів.

У розділі розкривається сутність механізмів формування мотивів особистості, підґрунтям яких є феномени мотиваційного переключення, зумовлення, фіксації, зміщення. Таким чином, дія одних механізмів відбувається через апелювання до свідомості суб'єкта діяльності, стимулювання внутрішніх процесів смислотворення (перебудова внутрішньоособистісної атмосфери), інші ґрунтуються на перебудові умов учіння, соціального мікросередовища.

Засобами реалізації зазначених психологічних механізмів у навчанні іноземної мови є методи прямої (безпосередній вплив педагога на вихованців у процесі їх-

нього спілкування), паралельної (вплив на мотивацію студентів через колектив), непрямої дії (вплив через відбір навчального матеріалу та способів його опрацювання).

Ідея комплексності та багатоканальності виховних впливів на мотивацію навчальної діяльності студентів лягла в основу висунутої дисертантом гіпотези. Багатоаспектність навчального процесу та ситуаційний характер мотивів дозволяють пояснити стратегію формування мотивів учіння. В навчальній діяльності особистість вступає у систему відносин, в яких задовольняє наявні потреби. В ситуаціях взаємодії студента з об'єктами та суб'єктами педагогічного середовища не лише актуалізуються особистісні диспозиції, а й складаються умови для появи мотиваційних новоутворень. Ситуація – це канал, через який можливий цілеспрямований вплив на особистість задля її бажаних психологічних змін. Педагогічним завданням є створення ситуацій, в яких результат виховних заходів був би найвищим. Формування позитивних процесуальних і результативних мотивів навчальної роботи потребує реальної зацікавленості студентів процесом і наслідками вивчення іноземної мови. Багатоканальність впливів на мотивацію навчальної діяльності студентів передбачає різноманіття ситуацій, де діють різного роду стимули та наявні умови для їхньої інтеріоризації особистістю. Сукупність ситуацій, в яких набуває позитивної динаміки мотиваційний процес індивіда (ситуацій реальної зацікавленості студентів процесом і результатом своєї діяльності), являє собою мотиваційно насичене середовище.

Основними факторами, які найбільше впливають на формування у студентів позитивних мотивів вивчення іноземної мови є: індивідуалізація та диференціація навчання; демократичний стиль діяльності викладача; співробітництво і співтворчість суб'єктів навчального процесу; новизна й особиста значущість змісту навчального матеріалу і способів його опрацювання; професійна спрямованість викладання іноземної мови і забезпечення міждисциплінарних зв'язків; адекватний і своєчасний контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, оптимальне використання педагогічної оцінки.

Реальній зацікавленості майбутніх фахівців процесом і результатами своєї праці сприяють застосування у навчанні іноземної мови різнорівневих завдань проблемного характеру, взаємонавчання та взаємоперевірка студентів у динамічних парах, спільне виконання викладачем і вихованцями вправ творчого характеру, циклічна побудова навчання з етапами аналітичної роботи та формування мовленнєвої діяльності, моделювання в навчальному процесі предметного та соціально-психологічного контекстів майбутньої професійної діяльності, залучення студентів до науково-дослідної роботи.

В розділі розкрито специфіку навчання іноземної мови у торговельно-економічному ВНЗ (контингент студентів, структура академічного курсу) та її вплив на становлення мотивації майбутніх спеціалістів.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, практики навчання іноземної мови у торговельно-економічному ВНЗ теоретично обґрунтовано педагогічні

умови формування у студентів економічних спеціальностей позитивної мотивації до вивчення іноземної мови, серед яких основними є: створення мотиваційно насиченого середовища навчальної діяльності, запровадження корективного курсу на початковому етапі вивчення іноземної мови, посилення професійної спрямованості навчального процесу, застосування під час занять активних методів навчання.

У *другому розділі* – “Діагностика мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей” – розглянута методика експериментального дослідження мотивації навчальної діяльності студентів, визначені засоби формалізації діагностичних даних, виявлені критерії, рівні сформованості у студентів позитивних навчальних мотивів, проаналізовані результати констатуючого експерименту.

У констатуючому дослідженні взяли участь 89 студентів КНТЕУ, 212 студентів і 451 абітурієнт ВТЕІ КНТЕУ. Обстеження здійснювалося в процесі викладання іноземної мови шляхом використання низки діагностичних методик.

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує, що розробка якісних методик, спрямованих на діагностику мотивації особистості, являє собою складне завдання через динамічну природу цього психологічного феномена та понятійну плутанину в психології мотивації.

Як і будь-яка психодіагностика, вивчення мотивації має імовірнісний характер. За відсутності методик, що дозволяли б простежити всі етапи мотиваційного процесу, дослідження мотивації здійснюється на основі виявлення та всебічного аналізу особистісних диспозицій, мотиваторів, які з великою вірогідністю будуть задіяні у формуванні мотиву. Об’єктивне пізнання мотивації ґрунтується на її змістово-динамічному аналізі. У своєму дослідженні ми виходимо з того, що кількісні показники рівня розвитку мотивації можна отримати опосередковано, зокрема шляхом використання даних самозвіту учасників експерименту.

Ідея багатоканальності діагностичних даних передбачала комплексне використання таких методик, як анкетування (зокрема, діагностичні картки), психологічне тестування, елементи проєктивних тестів (у мотиваційному тренінгу), бесіди, спостереження, архівний метод (аналіз результатів діяльності студентів), методи самозвіту (в тому числі з використанням ідеї діалогу-журналу), метод незакінчених речень, техніка репертуарних решіток Дж.Келлі, методи математичного аналізу. В багатьох випадках дослідницький характер діагностичних процедур не декларувався, окремі методики були завуальовані та інтегровані до навчального матеріалу з іноземної мови, в рамках вивчення розмовних тем.

Аналіз психолого-педагогічної літератури і практики навчання іноземної мови у торговельно-економічному ВНЗ дав можливість виділити головні індикатори, критерії, на підставі яких виявлено якісні та кількісні характеристики мотивації. Вивчення процесуально-результативних мотиваційних характеристик студентів передбачає аналіз: *поведінки* (характер вчинків у змодельованій та природній педагогічній взаємодії, динаміка дій протягом тривалого періоду, вільний вибір активності в спе-

ціально створеній ситуації); *показників ефективності навчальної діяльності* (продукти діяльності, оцінка ефективності виконання); *емоційних реакцій* (звичні почуття під час отримання та виконання завдань на занятті та вдома, позитивні та негативні оцінки значущості вивчення іноземної мови та активної роботи над нею); *часових параметрів* (кількість часу, який студент реально присвячує і який бажав би присвятити вивченню іноземної мови, кількість часу, витраченого ним на обговорення проблем, що стосуються оволодіння мовою).

Аналіз цих параметрів дозволяє виділити критерії та показники сформованості в особистості стійких позитивних мотивів вивчення іноземної мови: ініціативність (оперативний відгук на педагогічні дії, прагнення взяти на себе та виконати додаткові зобов'язання, актуалізована потреба “втрутитися” в навчальну ситуацію, досягти її конструктивних змін); самостійність (самостійна постановка, переформулювання та виконання навчальних завдань, самостійний пошук та використання інформації, стійкі автолінгводидактичні тенденції, саморегуляція діяльності); старанність (точність і повнота виконання завдань, регулярна ретельна підготовка до занять); наполегливість (здатність до зосередженості та вольового зусилля, тривалість вольового зусилля, опір невдачам та зовнішнім відволікаючим факторам); емоційність (зацікавлене, активно позитивне ставлення до роботи, домінування позитивних емоцій).

Ці критерії є достатніми для оцінки сформованості у студентів торговельно-економічного ВНЗ позитивної навчальної мотивації. Оперування критеріями в процесі психодіагностики дало можливість виділити типологію мотиваційних профілів студентів економічних спеціальностей, які вивчають іноземну мову. Мотиваційний профіль особистості визначається як змістом домінуючих у неї мотивів, так і переважаючим типом мотиваційного процесу (чинники ініціації мотиваційного процесу, реакції на стимули середовища тощо). Було виділено та охарактеризовано такі типи мотиваційних профілів: тип емоційного опосередкування, тип вольового опосередкування, афективний тип, відповідально-вольовий тип, мотиваційний тип зовнішнього підкріплення, тип домінування негативної мотивації.

1. *Тип емоційного опосередкування* характеризується сформованою стійкою пізнавальною потребою, показником чого є зацікавлене ставлення майбутнього фахівця до пізнавальної діяльності, допитливість, творчий підхід до навчання, схильність шукати нетипові рішення навчальних завдань. Це добре ерудовані студенти, з широким світоглядом, розвиненою уявою і творчим мисленням. Такі суб'єкти учіння характеризуються високим рівнем самоорганізації та здатністю до самомотивації.

2. *Тип вольового опосередкування* об'єднує осіб, для яких підставою до виконання навчальних дій є, в першу чергу, доцільність і корисність, а не зовнішня привабливість предмета потреби. Пізнавальна активність таких студентів незначною мірою залежить від зовнішніх факторів (специфіка навчального матеріалу, стиль роботи викладача, рівень розвитку академічної групи тощо). Вони виявляють вміння само-

стійно ставити навчальні (у тому числі проміжні) цілі та досягати їх, структуруючи навчальний матеріал та організовуючи самостійну роботу з вивчення іноземної мови в ситуації невідконтрольності зовнішнім педагогічним вимогам.

3. Спільним для представників *афективного типу* є сенситивність до емоційно-генних педагогічних ситуацій, спрямованість на переживання позитивних емоцій в процесі вивчення іноземної мови. Такі індивіди особливо чутливо сприймають педагогічні заходи, які ґрунтуються на застосуванні цікавого та привабливого навчального матеріалу, створенні інтригуючих навчальних ситуацій та оперативно реагують на них. Для таких студентів характерне спрямування на процесуальні аспекти навчальної діяльності. В структурі мотивів вивчення іноземної мови слухачів даної категорії домінують пізнавальний, комунікативний мотив, мотив афіліації, співробітництва. Однак їхній пізнавальний інтерес має ситуативний характер, а емоційне насичення в навчанні відбувається не лише за рахунок задоволення пізнавальної потреби. Чутливі до емоційних факторів, але в більшості не здатні до самоорганізації та самомотивації, такі студенти надзвичайно залежать від якості педагогічної діяльності викладача і є потенційним об'єктом формуючих заходів в умовах експериментального дослідження мотивації.

4. *Відповідально-вольовий тип* об'єднує осіб, чий стабільно високий рівень навчальної активності забезпечується такими психологічними факторами, як самодисципліна та самопримус, почуття відповідальності та обов'язку (перед викладачами, батьками, суспільством, собою). Орієнтовані на виконання (зовнішніх) вимог програми та викладачів, але не здатні до самостійної постановки навчальних цілей, ці студенти не виявлятимуть схильності до вивчення іноземної мови по закінченні відповідного університетського курсу.

5. *Мотиваційний тип зовнішнього підкріплення* об'єднує студентів, в системі мотивів яких домінують прагматичний та фінансовий, самоствердження і уникнення негативного досвіду. Змістові характеристики їхньої мотивації свідчать про гіпертрофовану роль засобів зовнішнього підкріплення (педагогічна оцінка, схвалення, фінансове заохочення) та несформованість процесуальних мотивів.

6. До *типу домінування негативної мотивації* належать студенти, чия діяльність вивчення іноземної мови у торговельно-економічному університеті зазнає найбільшого впливу мотиву уникнення негативного досвіду. Відсутність задовільних знань, низький статус в академічній групі, висока тривожність і, як наслідок, незначний рівень академічних запитів, відчуття безпорадності та безперспективності докладання зусиль у навчанні – це риси їхнього узагальненого портрету.

Між виділеними типами мотиваційних профілів студентів та ефективністю їхньої діяльності з оволодіння іноземною мовою існує причинно-наслідковий зв'язок. Належність студента до перших типів наведеної класифікації свідчить про високий рівень його мотиваційного розвитку, що забезпечує успішне засвоєння ним іноземної мови на тлі мінімального зовнішнього педагогічного втручання. Представники

решти типів мотиваційних профілів, які, за результатами констатуючого етапу дослідження складають більшу частину контингенту студентів економічних спеціальностей (81%), потребують педагогічного керування навчальною мотивацією.

Дані, отримані у дослідженні вибірки опитаних, дозволяють зробити висновок, що причини зниження активності студентів в процесі засвоєння іноземної мови слід шукати як в їхньому попередньому досвіді вивчення даної дисципліни, так і в специфіці курсу “Іноземна мова” у торговельно-економічному інституті. Оволодіння іноземною мовою в немовному ВНЗ включає такі етапи: період адаптації студентів до умов навчання, основний етап – вивчення іноземної мови спеціального вжитку, період підготовки до складання державного іспиту, період самоосвіти та застосування на практиці набутих знань. Специфіка умов діяльності на кожному з виділених етапів відповідно позначається на мотивації студентів економічних спеціальностей. Якщо в особистості немає сформованих позитивних мотивів вивчення іноземної мови, а з боку викладача відсутні цілеспрямовані формуючі педагогічні заходи, кожний із виділених періодів стає етапом регресивної динаміки навчальної мотивації.

Аналіз результатів констатуючого експерименту дозволяє зробити висновок про те, що стихійне формування навчальної мотивації не забезпечує якісної іншомовної професійної підготовки значної частини студентів економічних спеціальностей.

У *третьому розділі* – “Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічних спеціальностей” – описано організацію та результати формуючого експерименту.

Обґрунтовані педагогічні умови були покладені в основу експериментальної методики формування позитивної мотивації студентів економічних спеціальностей. Дослідна перевірка ефективності розробленої методики тривала протягом двох років у ВТЕІ КНТЕУ. Для формуючого експерименту були відібрані експериментальні ($n = 62$) та контрольні групи ($n = 62$) (далі відповідно ЕГ і КГ)

Мотиваційне забезпечення навчання іноземної мови в ЕГ відбувалося шляхом модифікації традиційного курсу викладання даної дисципліни у торговельно-економічному ВНЗ. У відповідності зі сформульованою гіпотезою дисертаційного дослідження вся система дидактичних засобів була спрямована на створення мотиваційно сприятливого для навчальної діяльності студентів середовища.

На основі даних, отриманих на констатуючому етапі дослідження (зокрема, виявленні ситуаційних зсувів мотивації вивчення іноземної мови студентів на різних етапах навчання), було розроблено періодизацію формуючих заходів: 1) початковий етап експериментального навчання – корективний курс; 2) основний етап формуючого експерименту – мотиваційний тренінг; 3) заключний етап дослідження – створення передумов автолінгводидактичної діяльності майбутніх бізнесменів.

На кожному етапі формуючого експерименту ставилися та вирішувалися специфічні дослідницькі завдання, що підпорядковувалися поступовій трансформації зов-

нішнього педагогічного керування мотивацією вивчення іноземної мови у самостійне керування студентів власним мотиваційним розвитком.

Завдання підтримати високий початковий рівень мотиваційного напруження та запобігти регресу мотивації вивчення іноземної мови у першокурсників, подолати стан демотивації частини студентів ЕГ на етапі корективного курсу вирішувалися шляхом побудови навчання на принципах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, через спільне виконання викладачем і студентами творчих вправ, застосування групових форм навчання, взаємонавчання у парах змінного складу, відбір змісту навчального матеріалу, оптимальне використання педагогічної оцінки.

Мотиваційний тренінг, реалізований у дослідженні, був спрямований на розвиток у студентів професійно важливих психологічних знань, необхідних для більш адекватного усвідомлення власних потягів та спонукань, підвищення психологічної сенситивності майбутніх фахівців як важливої передумови їхньої особистісної та професійної самоідентифікації й розвитку – визначальних факторів позитивної динаміки мотивації навчально-професійної діяльності. В основу мотиваційного тренінгу було покладено принципи знаково-контекстного навчання. Засобами моделювання соціально-психологічного контексту професійної діяльності в процесі викладання іноземної мови були рольові і ділові ігри, завдання-кейси.

Перехідним етапом від зовнішнього керування мотивацією до самокерування власним мотиваційним розвитком стало формування мотиваційної основи автолінгводидактичної діяльності студентів економічних спеціальностей. Забезпечення умов активного використання майбутніми фахівцями іншомовних знань для навчально-професійних потреб, розвиток у них навичок функціонального читання літератури з галузі спеціалізації, формування методики самонавчання сприяли розвитку мотиваційного та операційного компонентів самоосвітньої діяльності студентів.

Таким чином, стимулами, що ініціювали в учасників експерименту процес формування позитивних навчальних мотивів, були новизна, оригінальність, проблемний характер, професійна значущість навчального матеріалу та навчальних ситуацій (у тому числі “детермінація майбутнім” у знаково-контекстному навчанні). Умовами трансформації цих стимулів у внутрішні спонуки стали посиленість навчального матеріалу, позитивний емоційний клімат у колективі, атмосфера “відповідальної свободи” у педагогічному мікросередовищі.

В результаті експериментального навчання в ЕГ зросли показники сформованості неконкуруючих позитивних мотивів. Їхнє середнє значення (max. 10) становить: професійний (8,23), пізнавальний (7,89), вузькоособистісний (6,48), комунікативний (7,94), досягнення (7,44). В ЕГ та КГ сталися зміни щодо виділених нами мотиваційних профілів (табл. 1). Значна частина ЕГ (35,48%) досягла рівня домінування внутрішньоорганізованої мотивації; з 8,06% до 3,23% зменшилася кількість студентів, орієнтованих на уникнення негативного досвіду в навчанні; відбулися зміни в групі осіб з мотиваційним типом зовнішнього підкріплення – з 24,19% до 14,52%.

Якісний склад контингенту студентів експериментальної та контрольної груп до і після проведення формуючого експерименту, %

Тип мотиваційного профілю	ЕГ		КГ	
	1 зріз	2 зріз	1 зріз	2 зріз
1. Тип емоційного опосередкування із сформованою стійкою пізнавальною потребою	6,45	9,68	8,06	8,06
2. Тип вольового опосередкування з домінуючою внутрішньоорганізованою мотивацією	12,9	25,8	16,13	19,35
3. Афективний тип з домінуючою зовнішньоорганізованою мотивацією	25,8	27,42	29,03	19,35
4. Відповідально-вольовий тип з домінуючою зовнішньоорганізованою мотивацією	22,58	19,35	16,13	12,9
5. Мотиваційний тип зовнішнього підкріплення	24,19	14,52	24,19	32,26
6. Тип домінування негативної мотивації	8,06	3,23	6,45	8,06

В значній частини КГ зафіксовано регрес мотивації вивчення іноземної мови, відображенням чого стали зміни у співвідношенні представників виділених нами мотиваційних профілів. Окремі позитивні зрушення у рівнях сформованості позитивних мотивів студентів КГ не досягають рівня статистичної значущості.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми мотивації, нормативних, навчальних матеріалів і практики навчання у вищій школі виявив, що мотивація є визначальним фактором активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, а отже й успішності професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації. Забезпечення мотиваційної основи навчального процесу є актуальним педагогічним завданням. Вирішення мотиваційних завдань у практиці викладання іноземної мови ускладнюється суперечностями в психології мотивації, якій належить пріоритет у розробці теоретичного аспекту проблеми. Причиною більшості суперечностей є трактування мотиву з моністичних позицій, його ототожнення з іншими психологічними феноменами.

2. Аналіз сучасних концепцій мотивації переконує у продуктивності визначення мотиву як інтегрального психологічного утворення, що має багаторівневу блокову структуру і є причиною та поясненням активності суб'єкта діяльності. Теоретичний аналіз дає можливість розкрити компонентний склад мотиву (блок потреб, "внутрішнього фільтра", цільовий блок), його змістово-динамічні та функціональні характеристики. Є підстави розглядати мотивацію вивчення іноземної мови як внутрішньоособистісний процес формування навчальних мотивів, який може бути ініці-

йований педагогічними чинниками. У зв'язку з цим виділяють два типи мотиваційного процесу внутрішньоорганізований та зовнішньоорганізований.

3. Механізми формування мотивації студентів у вивченні іноземної мови ґрунтуються на апелюванні до свідомості суб'єкта та перебудові умов його діяльності. Підґрунтям зазначених механізмів є принципи мотиваційного переключення, зумовлення, фіксації, зміщення.

4. Рівень активності особистості в навчанні визначається типом домінуючої мотивації та змістово-динамічними характеристиками мотивів цього виду діяльності (їхньою силою, стійкістю, модальністю, конкурентністю чи неконкурентністю відносно інших мотивів). Умовою ефективного оволодіння іноземною мовою є високий рівень мотиваційного напруження суб'єкта учіння. Це забезпечується домінуванням позитивних неконкуруючих процесуальних і дискретних навчальних мотивів – професійного, пізнавального, комунікативного, вузькоособистісного, досягнення, – сформованих у результаті внутрішньоорганізованого мотиваційного процесу.

5. Здійснена у дослідженні мотиваційна діагностика передбачала аналіз низки опосередковуючих показників і критеріїв, що характеризують поведінку студента, ефективність навчальної діяльності, емоційні реакції, часові параметри. На підставі зазначених критеріїв було здійснено комплекс діагностичних процедур, спрямованих на виявлення особистісних диспозицій суб'єкта – мотиваторів, задіяних у формуванні конкретних видів мотивів. Об'єктивне пізнання мотивації здійснювалося поєднанням методів кількісного та якісного аналізу отриманих даних.

6. На основі встановлених критеріїв сформованості позитивних навчальних мотивів визначено й охарактеризовано шість типів мотиваційних профілів студентів економічних спеціальностей. Типологія мотиваційних профілів, що може також розглядатися як ієрархія рівнів розвитку мотивації вивчення іноземної мови, включає: тип емоційного опосередкування, що характеризується сформованою пізнавальною потребою; тип вольового опосередкування із самостійним цілепокладанням; афективний тип із домінуючою зовнішньоорганізованою мотивацією; відповідально-вольовий тип із домінуванням зовнішньоорганізованої мотивації; тип зовнішнього підкріплення; тип домінуючої мотивації уникнення негативного досвіду.

7. Виявлено, що основні демотивуючі фактори діяльності з вивчення іноземної мови слід шукати в характері попереднього навчального досвіду студентів, специфіці змісту навчального матеріалу, способах його представлення та опрацювання, особливостях спілкування студента з іншими учасниками педагогічного процесу, ставленні до обраної спеціальності. Крім того, на мотиваційну динаміку впливає структура навчального курсу "Іноземна мова" у торговельно-економічному ВНЗ, що потребує врахування етапності навчання у періодизації формуючих заходів.

8. Переважна більшість студентів економічних спеціальностей через несформованість внутрішньоорганізованої мотивації вивчення іноземної мови потребує педагогічного керування формуванням позитивних навчальних мотивів. Умовами ефек-

тивності педагогічного впливу на мотивацію студентів є врахування початкового рівня сформованості в них мотивів учіння, планування та прогнозування подальших мотиваційних змін з виділенням конкретних етапів та засобів перебудови мотиваційної сфери. Кінцевим результатом формуючих заходів має стати перетворення студентів на суб'єкти керування власною навчальною мотивацією.

9. На підставі теоретико-експериментального дослідження обґрунтовано комплекс педагогічних умов ефективного формування у студентів економічних спеціальностей позитивних мотивів вивчення іноземної мови: збагачення педагогічного середовища стимулами та забезпечення можливостей для їхньої трансформації у внутрішні спонукання – створення мотиваційно насиченого середовища; запровадження корективного курсу на початковому етапі вивчення іноземної мови; посилення професійної спрямованості навчального процесу; застосування під час занять активних методів навчання. Названі педагогічні умови є комплексом, оскільки діють на формування позитивних навчальних мотивів студентів в єдності та взаємозв'язку.

10. Аналіз практики викладання іноземної мови у торговельно-економічному ВНЗ свідчить, що існуюче методичне забезпечення навчального процесу не дозволяє створити належну мотиваційну основу, яка допомогла б студентам успішно оволодіти даною дисципліною. Результати дослідження дозволяють сформулювати практичні рекомендації викладачам іноземної мови щодо ефективного мотиваційного забезпечення практичних занять з іноземної мови на неспеціальних факультетах: запровадити різноманітні проблемні завдання для студентів з різним рівнем іншомовних знань, умінь та навичок; використовувати різні види спільної роботи викладача та студентів на занятті – навчання в динамічних парах, групову працю, спільне виконання творчих завдань; застосовувати теоретичні знання для розвитку системи дій – запровадити циклічне навчання з етапами формування мовленнєвої діяльності (цикли) та періодами опрацювання мовного матеріалу (міжциклові етапи); залучати студентів до науково-дослідної роботи; здійснювати ефективний контроль результатів навчальної діяльності студентів, оптимально використовуючи стимулюючу та виховну функції педагогічної оцінки.

11. Формуючий експеримент підтвердив ефективність нашої методики, розробленої на основі обґрунтованих педагогічних умов і спрямованої на формування позитивної мотивації студентів торговельно-економічного ВНЗ до вивчення іноземної мови. Так, в ЕГ відбулися статистично значущі зміни змістово-динамічних мотиваційних характеристик. Свідченням цього є позитивна динаміка мотиваційного розвитку учасників експерименту: на 16,13% збільшилася кількість студентів із домінуючою внутрішньоорганізованою мотивацією, досягнувши 35,48% в ЕГ.

12. Дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. В контексті створення у ВНЗ мотиваційно насиченого середовища перспективною є подальша розробка та впровадження в практику концепції “педагогічних команд”. У зв'язку із запровадженням у торговельно-економічних ВНЗ курсу “Друга іноземна мова” ак-

туальним бачиться виявлення взаємовпливу мотивації студентів до вивчення першої та другої іноземних мов. Малодослідженим залишається мотиваційне забезпечення автолінгводидактичної діяльності різних категорій працівників, зокрема фахівців торговельно-економічної галузі.

Основні положення дослідження відображені в таких **публікаціях**:

1. *Яцишин О.М.* Аналіз професійної спрямованості абітурієнтів торговельно-економічного вузу // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2000. – Вип. 3. – С. 138-142.
2. *Яцишин О.М.* Мотивація навчальної діяльності студентів як психолого-педагогічна проблема // ПостМетодика (Полтава). – 2001. – № 5/6 (37/38). – С. 81-85.
3. *Яцишин О.М.* Роль корективного курсу у формуванні мотивації вивчення іноземної мови студентів економічних спеціальностей // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2002. – Вип. 7. – С. 189-193.
4. *Яцишин О.М.* Роль професійно спрямованого навчання іноземної мови у формуванні мотивації учбової діяльності студентів // Наук. зап. Тернопіль. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2002. – № 9. – С. 28-31.
5. *Яцишин О.М.* Роль лінгвістичної складової змісту навчального матеріалу у формуванні мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2003. – № 5/6. – С. 115-118.
6. *Яцишин О.М.* Особистість і середовище: проблема формування мотивів учбової діяльності студентів ВНЗ у сучасних соціокультурних умовах // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. – Київ; Житомир, 2003. – Кн. 2. – С. 318-324.
7. *Яцишин О.М.* Педагогічне середовище як джерело впливів на мотивацію навчальної діяльності студентів ВНЗ // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2003. – Вип. 8. – С. 131-134.
8. *Яцишин О.М.* Мотиваційний тренінг як комплексний підхід до формування мотивації вивчення іноземної мови студентів-менеджерів // Наук. вісн. Чернівець. нац. ун-ту. Серія: Педагогіка і психологія. – Чернівці, – 2003. – Вип. 183. – С. 197-205.
9. *Яцишин О.М.* Діагностика мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2004. – Вип. 10. – С. 153-158.
10. *Яцишин О.М.* Визначення оптимальної структури мотиваційного синдрому вивчення англійської мови студентами економічних спеціальностей // Мова. Культура. Бізнес. – К., 2003. – Вип. 1. – С. 308-316.
11. *Яцишин О.М.* Знаково-контекстне навчання курсу ділової англійської мови у торговельно-економічному інституті // Методика вивчення ділового мовлення в

середній та вищій школі: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Умань, 24-25 трав. 2001 р. / Редколегія: В.Г.Кузь та ін. – К., 2001. – С. 107-108.

12. *Яцишин О.М.* Роль фінансового мотиву в регуляції учбово-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ // Сучасні технології в навчальному процесі: Зб. матеріалів III наук.-практ. конф. ВФ ВМУРОЛ “Україна”. – Вінниця, 2003. – Ч. 1. – С. 142-145.

13. *Яцишин О.М.* Мотивація успіху в учінні та професійній діяльності менеджера: проблема трансформації спонук // Менеджмент та маркетинг: досягнення і перспективи. Мат. IX Всеукр. наук.-практ. конф. 13 бер. 2002 р. – К., 2002. – С. 292.

14. *Яцишин О.М.* Врахування дискретно-процесуальних мотиваційних характеристик у навчанні англійської мови студентів економічних спеціальностей // Проблеми гуманізму і освіти: Зб. матеріалів наук.-метод. конф., м. Вінниця, 21-22 трав. 2002 р.: В 2 т. – Вінниця, 2002. – Т. 2. – С. 244- 248.

15. *Яцишин О.М.* Шляхи удосконалення викладання англійської мови в торговельно-економічному вузі // Сучасні концепції викладання іноземних мов у середній та вищій школі. Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. кафедри іноземних мов ВДПУ ім. М. Коцюбинського, Вінниця, 12 груд. 2000 р. – Вінниця, 2000. – С. 158-160.

16. *Yatsyshin O.* Content-Based Second Language Instruction at University of Trade and Economics // Language Teaching: Classroom, Lab and Beyond: 5th TESOL National Ukraine Conference. – L’viv, 2000. – P. 100-101.

17. *Yatsyshin O.* Motivation Training in Teaching English to Students of Management // The Way Forward to English Language and ESP Teaching in the Third Millennium: 6th TESOL National Ukraine Conference. – Kyiv, 2001. – P. 150-151.

18. *Yatsyshin O.* Motivation Correction Course in Teaching ESP // Exploring EFL Challenges with TESOL Community: 7th TESOL National Ukraine Conference. – Khmelnytsky, 2002. – P. 249-250.

19. *Yatsyshin O.* Only Motivated Teaching Can Bring About Motivated Learning: Some Psychological Aspects of Teaching ESP // TEFL Innovations and Challenges: 8th TESOL National Ukraine Conference. – Khmelnytsky, 2003. – P. 44-45.

20. *Yatsyshin O.* The Effect of Mismatch between Linguistic and Specialism Subject Matter in ESP Materials on Motivation of Students of Business // TESOL 2002: New Call Perspectives: 6th Southern Ukraine TESOL Conference. – Sevastopol, 2002 – P. 64-65.

21. *Остапенко Т.П., Яцишин О.М.* “Effective Management”. Метод. реком. з англ. мови для студ. економічних спеціальностей. – Вінниця, 1999. – 32 с.

22. *You, Your Career, and the Work World: Метод. реком. з ділової англ. мови для студ. I-II курсів денного від-ня спеціальності “Менеджмент орг-ій” / Укл. О.М.Яцишин, Н.Л.Замкова. – К.: Видав. центр КНТЕУ, 2002. – 63 с.*

Яцишин О.М. Формування мотивації вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2004.

Розкрито суть, структурні, змістово-динамічні та функціональні характеристики мотивації студентів торговельно-економічного ВНЗ до вивчення іноземної мови, теоретично обґрунтовано модель оптимального мотиваційного забезпечення процесу навчання іноземної мови, визначено критерії і рівні сформованості позитивної мотивації, обґрунтовано та експериментально перевірено комплекс педагогічних умов її ефективного формування. На основі особистісно-діяльнісного підходу розроблено методика, яка включає комплекс організаційних форм, методів і прийомів, спрямованих на формування у студентів позитивної мотивації до вивчення іноземної мови.

Ключові слова: позитивна мотивація, структурні, змістово-динамічні, функціональні характеристики, мотиваційне забезпечення, критерії, показники, рівні сформованості, педагогічні умови, особистісно-діяльнісний підхід.

Яцышин О.М. Формирование мотивации изучения иностранного языка студентами экономических специальностей. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Винницкий государственный педагогический университет им. Михаила Коцюбинского, Винница, 2004.

Раскрыта сущность, структурные, содержательно-динамические и функциональные характеристики мотивации студентов экономических специальностей в изучении иностранного языка, теоретически обоснована модель оптимального мотивационного обеспечения процесса изучения иностранного языка, определены критерии и уровни сформированности позитивной мотивации, обоснован и экспериментально проверен комплекс педагогических условий её эффективного формирования. На основе личностно-деятельностного подхода разработана методика, которая включает комплекс организационных форм, методов и приёмов, направленных на формирование у студентов позитивной мотивации в изучении иностранного языка.

Ключевые слова: позитивная мотивация, структурные, содержательно-динамические, функциональные характеристики, мотивационное обеспечение, критерии, показатели, уровни сформированности, педагогические условия, личностно-деятельностный подход.

Yatsyshin O.M. The Formation of Students' of Economics Motivation to Learn a Foreign Language. – Manuscript.

The thesis submitted for a Master's degree in Pedagogy, speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy, Vinnytsia, 2004.

The essence, structural, dynamic, functional characteristic features of the motive, motivation and motivation sphere are defined. Motivation of foreign language learning is treated as the inner individual process of the formation of motives. The process which involves personal dispositions (elements of the motivation sphere) and situational conditions can be extrinsically organized.

Theoretically grounded is the model of the optimum motivation provision for foreign language learning process: the dominance of positive, stable, non-competitive process and discrete motives formed in the intrinsically organised motivation process brings about high levels of students' motivation tension which is sufficient for effective foreign language acquisition. The learning determinants of preferential dominance are professional, cognitive, social, communication, and achievement motives.

Criteria, indicators and levels of students' positive motivation to learn are defined. Methodology of motivation diagnostics is worked out, the means of formalizing data of experimental research are defined. Objective study of motivation rests upon qualitative and quantitative analysis. Students are viewed as assistant researchers who are able to conduct quantitative analysis of their own motivation to learn.

Based on the defined criteria and indicators the typology of six motivation profiles of students is made up: students of emotional mediation with the cognitive need; students of strong will and responsibility with dominating intrinsically organised motivation; affective type of students with predominating extrinsically organised motivation; students of volitional mediation with prevailing extrinsically organised motivation; the type of incentives-oriented students; students with dominating negative motivation.

Major factors affecting students' motivation to learn are defined: specific features of the curriculum at the University of Trade and Economics, students' previous experience in foreign language acquisition, methods of teaching. The main demotivating factors of the language learning process at the University of Trade and Economics are revealed.

Theoretically substantiated and experimentally tested are pedagogical conditions sufficient for forming the optimum structure of learning motives of students of economics: creation of the motivation-enriched academic environment, introduction of the motivation correction course at the beginning of studies; content-based instruction with the use of professional subject matter; introduction of active methods of the context-based instruction and training techniques. Methods of implementing the above conditions are defined: the use of multilevel problem-solving tasks, intrinsically attractive teaching materials, group and pair work, role plays and business games.

Three stages of formation students' motivation to learn a foreign language are defined: the initial stage – correction course; the main stage – motivation training; the final stage – formation of the motivation basis for students' self-study.

Key-words: motivation, students of economics, motivation tension, motivation-enriched environment, intrinsically organised motivation, extrinsically organised motivation, criteria, indicators, levels of development, motivation type (profile).

Підписано до друку 10.09.2004 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Гарнітура „Times”.
Ум. друк. арк. 1,0. Обл.-вид. арк. 1,0.
Тираж 100 прим. Зам. № 52.
Віддруковано з оригіналів замовника.
Видавництво „Антекс” м. Вінниця, вул. 600-річчя, 19.